

# СЛУХАЙТЕ ІХ - ВОНИ СКАЖУТЬ

Уявіть собі, що до вас у місто приїжджає Рей Бред- бері. Так, саме отой – автор «Марсіанських хронік» та «451° по Фаренгейту», колосальний фантаст і веселий вигадник. І що в нього буде лише одна зустріч із читачами, скажімо, у центральній бібліотеці. Навіть на дрібніших промовців чекають. Гіпотетична зустріч із Бредбері викликала б небачений ажіотаж й до бібліотеки стояла б кілометрова черга.

З іншого боку, уявіть собі самого Рея Бредбері. Стомленого після перельоту, розшарпаного необхідністю дати двадцять інтерв'ю й побувати на п'яти ефірах, на одному з яких його ще й настирливо діставатиме слухач або глядач із, наприклад, містечка Щорс питаннями про правдивість зображуваного у його творах марсіанського ландшафту. Бредбері ледве встиг поснідати і, фактично, не мав нормального обіду – й ось він сидить перед велетенською аудиторією у задусі, що навіває сон. Тиснуть нові черевики, ще й крісло не надто зручне. У той момент у нього таки немає настрою бути великим письменником Реєм Бредбері. Як багато він зможе сказати своїм слухачам?

Зрозуміло, що сам факт потрапляння на лекцію відомого автора затьмарює усі незручності та неадаптованості в його промові. У принципі, він може розповідати про будь-що: про улюблену канарку, про персонажів, яких думав додати до котрогось зі своїх романів, але

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

потім передумав, про молоді роки та перше кохання, про улюблених авторів тощо. Більшість все одно запам'ятає лише факт власної присутності на події, зробить селфі з автором звіддала, а якщо пощастить, то ще розживеться на автограф. Хіба ж не так було під час візиту до Києва іншого фігуранта цієї книжки – перуанського Нобелівського лауреата Маріо Варґаса Льюїси? Пам'ятаємо з його промови, що він підтримує прагнення України вирватися із колоніальної залежності й крапка. Це ще одна проблема: на подібних зустрічах автори, особливо якщо вони Нобелівські лауреати, змушені говорити на загальнолюдські теми – їм не до теорії письма. Точно те саме ми могли бачити й чути на зустрічах із минулорічною лауреаткою, білоруською авторкою Світланою Алексієвич.

Тоді як нам дізнатися їхні секрети? Яким чином зрозуміти, як воно – сісти й написати сильний текст? Що тут найважливіше? Можливо, треба якось по-особливому затишно облаштувати місце для письма? Чи варто складати план тексту до того, як він вихлюпнеться на сторінку? Що вони робили, через що стали знайомими та, врешті, великими?

Але ж формат подібного *розсекречення* давно придумано. Якщо кожен текст – це своєрідний лист у вічність, який читатимуть потім сотні, а може, й тисячі людей, то хороший письменник, відправивши такою міжчасовою поштою десяток чи два послань, цілком природньо Доходить до думки надіслати своїм допитливим читачам Ще й своєрідний *суперлист*, який пояснить техніку та поетику всіх попередніх. Не всі великі пишуть книжку про те, як писати книжки, однак частина з них таки не проти поділитися власними стратегіями успіху. Не про всіх, але про кількох яскравих я розповім тут.

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Отже, автор (чи авторка) сідають у спокійній обстановці за стіл, вони радісні, піднесені, у передчутті осмислення своєї творчої праці. Він чи вона думають про свої книги, персонажів, із якими провели тривалий час, вигадуючи їх та ведучи за руку зі сторінки на сторінку, вони згадують свій успіх (аякже, адже це відомі й визнані автори) і їхній настрій стає ще кращим. Звісно, за таких умов вони здатні розповісти нам багато. Осмислено й узагальнено – все про ті таємні пружини, що підняли їх над буденністю й над пересічним рівнем літературного потоку. Будемо їх слухати – і вони скажуть.

## Хто в грі?

Якби ми спробували уявити собі постаті цієї книжки як фігури умовної шахової партії, то починати варто було б із найбільш титулованої із них. Ні, це не Король, а Королева або, як іменують її в одній із біографій, Герцогиня. Це Агата Крісті. Авторка, яку в сукупному накладі, принаймні в англomовному світі, перевершили лише Біблія та Шекспір. Центральна постать серед жінок у детективному жанрі, винахідниця одразу кількох детективних трендів, тобто й справді Королева, яка на своїй шахівниці рухається, як захоче, й убиває персонажів без огляду на їхні ранги – від лорда до чорношкірої служниці. Цілком можливо, що її Міс Марпл є також найбільш інтелектуальною жінкою-персонажем у світовій літературі. Отже, почнемо із неї.

Далі – одразу троє справді серйозних чоловіків, які попереджають і застерігають, розбавляючи часом глибинно гуманістичний пафос власних текстів добрим

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

почуттям гумору. Це скептики Джордж Орвелл, Рей Бредбері та Курт Боннегут, яким замало ролі шахового Офіцера й вони не погодилися б, аби їх назвали Генералами антиутопій чи Лордами фантастики, хоч насправді їхні статуси саме такі. Тому назвімо їх новітніми Пророками – від цього наша уявна партія стане ще поважнішою.

Але навіть дещо менш відомий у порівнянні з ними Нобелівський лауреат Маріо Варгас Льюїса також не може бути в нас Офіцером (а тим більше Слоном). Відповідно до латиноамериканської традиції, до якої він належить, назвімо його Полковником. Навіть якщо йому ніхто не пише, то він усе ж продовжує писати: от і маємо його «Листи молодому романісту» як одну з книг, про які піде мова далі.

Натомість крапленому численними травмами чеському дисидентові Мілану Кундері таки пасує роль шахового Пішака. Понівечений переслідуваннями режиму й одночасними підозрами у співпраці з цим режимом, вигнаний зі своєї батьківщини, він тільки й може рухатися вперед. Тому він не просто Пішак, а Суперпішак, який доходить до останньої лінії шахівниці, де може стати будь-ким, відповідно до нашої фантазії.

Нарешті – Умберто Еко. Майстер гри в змішування жанрів та стилів, а також знавець давніх манускриптів та трендів сучасної масової культури водночас. Цей автор – просто живе втілення постмодернізму, коли глибина й навіть містика сюжету раз у раз змінюються іронією коментатора. Тут фігура для гри має бути Рухлива й статечна водночас – Кентавр, химерний і безсмертний гібрид із античності, яку Умберто так любив.

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Як бачимо, партія буде цікавою та несхожою на жодну іншу. Герцогиня з трьома Пророками, Полковник, Суперпішак та Кентавр – усе це більше нагадує Лігу Справедливості чи інші команди комікс-персонажів гру. Проте ми знаємо, що в літературі всі шахівниці насправді запозичені в Люїса Керола, а тому будь-якої миті можна провалитися в нору чи потрапити на безумне чаювання. Свої правила тут усе ж є і якраз про них піде мова. Нехай навіть з точки зору повсякденної логіки правила такої гри дивні. Утім саме така вона – література. Саме в цьому її сенс.

## **Важливий відступ: що таке література?**

Власне, а що таке художня література? Усі зі згаданих авторів знані як майстри вигадки, хоча троє із них і були журналістами. Арістотель каже, а ми вслід за ним, що поезія (тобто література) якраз і відрізняється від історії, бо остання розповідає про те, що було, а перша – про те, що могло б бути. Тобто, у його баченні, історія – це правда, а література – вигадка, однак якщо воно все-таки «могло б бути», то ця вигадка не абсолютна. Література вигадує на межі з правдою, інколи настільки точно, що ми губимо цю межу. Від себе додам, що література продукує і пропонує читачеві настільки досконалу вигадку, що та часто постає сильнішою за правду реальності, яку бачимо довкола. І тоді численні зацікавлені кидаються писати справжні листи Шерлоку Холмсу й відсилають їх на неіснуючу адресу Бейкер стріт, 221б, яку королівській пошті після усіх цих тонн

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

послань пасувало б встановити. Так вигаданий адресат стає цілком реальною постаттю нашого життя, так сильна література здатна керувати життям, надихаючи своїх вірних та соромлячи скептиків. Рушають маршрутом Леопольда Блума ватаги поціновувачів «Улісса», п'ють у численних пивницях Швейка візитери Праги, обіймають Проню з Голохвастовим охочі пізнати атмосферу Києва кінця XIX сторіччя й піднімають угору мечі й чарівні посохи фани Толкіна, розігруючи чергову битву ельфів та орків. Наше життя тривіальне? Воно вкладене у два маршрути транспорту та кілька міських локацій, прив'язане до обридливих алгоритмів дій, що дають нам заробіток? Відкрийте книжку – у добрих книжках існують цілі світи, в яких ми можемо певний час мешкати, прожити купу альтернативних життів, закохатися, загинути, а потім повернутися знову й перемогти, а надто – перемогти хандру й нудоту повсякдення.

Так, усе це зіткане зі слів. Художню літературу творить особлива мова – відшліфована, у певному сенсі, досконала мова, яку ми не зустрінемо у щоденному житті. Сильний автор пише так, що зненацька посеред епізоду ми піднімаємо голову від сторінки й кажемо самі до себе: як же добре сказано! Це красива мова, що б ми не мали на увазі під отим «красива».

Поки ми читаємо, хай навіть ще не дочитали до важливих питань, які штовхають автора до письма, наш мозок Уже напружено працює: те, що в кіно візьмуть на себе Режисер, оператор та актори, декоровані армією костюмерів і візажистів, ми робимо самі наодинці зі сторінкою. Це ми обираємо ракурс, ставимо картинку й одягаємо персонажів у шати своєї фантазії. Сильний автор спонукатиме нас чути звуки, про які не сказано в тексті, відчувати запах вулиці після дощу чи, що більше,

закохуватися, страждати та тішитися разом із його героями. Він просто пише слово – й воно дзвенить, резонуючи імпульсами наших нейронів. Мурашки? Ось звідки беруться мурашки, коли ми читаємо добру книжку. І вона не відпустить нас. Ми захочемо залишатися в уявному, так, вигаданому світі, аж доки не пізнаємо його весь, аж доки не добіжимо до кінця запропонованої історії. І не виключено, що потім захочемо ще, й сумуватимемо, що автор тут поставив крапку. Сильна книжка завжди штовхає до подальшого читання.

Чи такими є тексти Агати Крісті, Рея Бредбері, Умберто Еко та інших персонажів цієї книжки? Звісно, що так! Тут клуб сильних авторів (і однієї авторки). Вони саме розсілися довкола каміна на м'яких канапах чи на по-спартанськи жорстких стільцях (Орвелл та Воннегут точно обійшлися без зайвої розкоші). Вони готові розповідати про своє бачення правил письма. Чи дадуть нам авторитети дієві рецепти успіху? Вони щиро намагатимуться, будьмо певні.

## **Три історії про кожного**

Не сумніваюся, що читачі цієї книжки вже добре знають усіх її фігурантів. Це надто відомі автори (і авторка) й ми, безперечно, читали низку їхніх текстів. Проте кожен з історій варто починати від біографії, бодай короткої, адже в ній часто знаходимо відповіді, які цікавитимуть нас не меншою мірою, ніж секрети письма.

Біографія кожного письменника містить спонуки та травми, відштовхуючись від яких він починає писати.

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Справді, багато хто починає писати у відповідь на щось – подію чи переживання. Психоданаліз правий: ми нічого не забуваємо й не ігноруємо. Якщо не маємо змоги покінчити з тривогою одразу, то витісняємо її в глибини своєї свідомості (у несвідоме), й далі вона чаїться там, поки не отримає змоги вирватися назовні. Перетворити психічну напругу в літературний текст – це ще більш-менш гуманний спосіб дати їй раду, не дозволити внутрішнім руйнівним силам виплеснутися назовні не- контрольованою агресією.

Таким чином, багато хороших літературних текстів є насправді відповідями їхніх творців на власні життєві проблеми. А якщо травма надто сильна, то письменник може все життя адресувати тексти саме їй, тобто писати, щоб побороти неспокій, та ще й не факт, що побороти вдасться. З іншого боку, Жан Лакан, на відміну від діда Зигмунда, який намагався лікувати, навпаки радить полюбити свою травму. Адже це потужне джерело натхнення! Багато тривог у дитинстві й молодих роках Агати Крісті? Тим тривожнішими й фантазмагоричнішими будуть її детективні сюжети. Власне, що детективні. Бо якби життя не підкидало Цій геніальній жінці чимало гострих переживань, вона могла б писати, скажімо, мелодрами й залишитися нам невідомою. Як сказав колись французький посланець при іспанському дворі, якщо в'язниця допомагає Сервантесові писати такі книги, то хай краще сидить там постійно.

Проте не травмами єдиними. Спонуки до письма та іншої творчості можуть бути й радісні – людина переживає Щастя, хоче зупинити мить. Врешті, дуже часто пишуть, бо цьому сприяє середовище довкола, бо близькі та друзі також пишуть і цінують книжки. Пишуть, бо часом нема